

FAKANOUNOU 'O E FAKAMATALA 'I HE PEPÁ KE TALANOA'Í

Ko ha tali faka-Falealea ki he tō'onga fakapōpula fakaeonopooní mo hono pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue

Nga'unu ki he tau'atāinā, vahevahe tatau mo e tauhi 'o e ngeiā 'i he ngaahi ngāue'angá mo e ngaahi kautaha fakahoko ngāue 'oku fakafehokotakí (supply chain)

1

'Oku mau fiema'u ke fakapapau'í 'oku taau mo fakangeieia 'a hono tokanga'í 'o e kakai ...

'I he'etau hoko ko ia ko e kakai Nu'u Silá, 'oku tau fie 'ilo ai fekau'aki mo e tokoni 'o 'etau ngaahi tō'ongá ki ha māmani taau 'a ia 'oku faka'apa'apa'í ai mo fakangeieia 'a hono tokanga'í 'o e kakai.

'Oku 'ikai ke tali 'a e tō'onga fakapōpula fakaeonopooní mo e pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue 'i heni pe 'i tu'apule'anga. Ka neongo ia, 'oku fakafuofua 'e he Kautaha Fakavaha'a Pule'anga ki he Ngāue (International Labour Organization) 'oku 'i ai 'a e kakai 'e toko 40 miliona kuo uesia 'e he tō'onga fakapōpula fakaeonopooní 'i māmani, lolotonga iá kuo 'i ai mo ha ngaahi keisi pā'usi'í fakangāue kuo 'ilo'í 'i Nu'u Silá ni 'i he ngaahi ta'u mai ki mui ní.

2

'Oku uesia kovi kotoa kitautolu 'e he tō'onga fakapōpula fakaeonopooní mo hono pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue, 'o tatau ai pē pe 'oku hoko 'i heni pe 'i tu'apule'anga ...

'E lava ke fehanganagai 'a kinautolu kuo uesia pe fakaakeake mei he tō'onga fakapōpula mo e pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue mo ha maumau lahi fakaesino mo fakaeloto 'i he toenga ko ia 'o 'enau mo'uí.

'Oku toe fakatupu foki 'e hono fakahoko 'o e tō'onga fakapōpula fakaeonopooní mo hono pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue 'i he ngaahi ngāue 'oku fakafehokotakí ha 'ātakai 'oku makatu'unga 'i he fe'au'auhi ta'etotonu, 'e lava ke faka'aonga'í ai 'a e ngaahi founa pā'usi'í ke 'unuaki ai ki mu'a. Lolotonga 'oku tokolahi ange 'a e kakai Nu'u Sila 'oku nau fie fakatau mei he ngaahi pisinisi falala'angá mo poupu'í 'a e ngaahi kautaha falala'angá, 'oku 'ikai foki ke faingofua ma'u pē ke 'ilo'í pe ko fē 'a e ngaahi kautaha kuo nau fokotu'u ha ngaahi founa ola lelei. 'Oku tokolahi ha ní'ihí 'oku nau 'omai ha ngaahi fakamatala fekau'aki mo 'enau ngaahi founa ngāue, ka ko e tokolahi taha 'o e kakai 'e 'ikai ke nau lava 'o fakamo'oni'í 'a e ngaahi fakamatala ko iá.

'Oku mau fekumi atu ki ho'o fakakaukau fekau'aki mo ha ngaahi fokotu'utu'u ki ha ngāue ke fakahoko atu ki he tō'onga fakapōpula fakaeonopooni fakavaha'apule'angá mo ia 'i Nu'u Sila ní foki, mo hono pā'usi'í 'o e kau ngāue 'i Nu'u Silá, 'i he kotoa 'o e ngaahi ngāue'angá mo e ngaah kautaha fakahoko ngāue 'oku fakafehokotakí.

Ko e hā leva 'a e 'uhinga 'o 'eni kiate aú?

Ko e founa 'oku 'amanaki ke mau fokotu'u atú ko hono fakahū mai 'o ha lao makatu'unga 'i he fiema'u ke fakahā (disclosure) mo ngāue fakapotopoto (due diligence), 'oku poupu'í 'aki ha fakahinohino mo e ngaahi me'angāue ke tokoni'í 'a hono fakalelei'í 'o e ngaahi founa ngāue. 'Oku fakatefito 'a e ngaahi fokotu'ú 'i he Ngaahi Tokāteline Fakahinohino 'a e Pule'anga Fakatahatahá ki he Pisinisi mo e Totonu 'a e Tangatá (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights), pea 'oku huluhulu ia 'e he lao kuo 'osi kamata 'i tu'apule'anga kau ki ai 'a e ní'ihí hotau ngaahi hoa fefakatau'aki lalahi tahá. 'Oku mau fokotu'u atu ha ngaahi fatongia fo'ou ki he ngaahi kautaha (organisations) kotoa pē. 'E kau heni ha ngaahi kautaha pau, ngaahi pisinisi fakafo'ituitui (sole traders), ngaahi hoa fakangāue (partnerships), ngaahi kautaha 'a e pule'angá, pule'anga fakafeitu'ú, ngaahi kautaha ngāue'ofa (Charitable entities), ngaahi talāsiti, ngaahi sōsaieti kuo lēsisita (incorporated societies) mo e ngaahi talāsiti mo e kautaha 'a e kakai Maulí. 'E 'ikai tu'utu'unia fakahangatonu 'a e kau konisiuma (consumers) fakafo'ituituí. Ka neongo ia, 'oku nau fakahoko ha fatongia mahu'inga 'i hono fakapapau'í 'a e tu'unga ola lelei fakalūkufua 'a e laó pea poupu'ia ai kinautolu ke nau fakahoko ha ngaahi faitu'utu'uni fakapotopoto fekau'aki mo e tō'onga fakapōpula fakaeonopooní, ko ha kongá 'o 'enau ngaahi faitu'utu'uni ki he 'enau fakatau koloá.

'E ma'u 'e he ngaahi kautaha 'oku lahi ange 'enau pa'anga hū mai ha ngaahi fatongia lahi ange, 'o hangē ko 'ení:

FATONGIÁ	LAHI 'O E KAUTAHÁ PA'ANGA HŪ MAÍ		
	Sí'isi'í <\$20 miliona	Lotoloto \$20-50 miliona	Lalahi >\$50 miliona
1. Fakahoko 'o ha ngāue fakapotopoto mo potupotu tatau 'o kapau te nau 'ilo'í: <ul style="list-style-type: none"> ha tō'onga fakapōpula fakaeonopooni 'i he 'enau ngāue'angá mo e ngāue 'oku fakafehokotakí fakavaha'apule'angá, pe ha tō'onga fakapōpula fakaeonopooni pe pā'usi'í 'o ha tokotaha ngāue 'i he 'enau ngāue'angá mo e ngāue 'oku fakafehokotakí fakalotofonúá. 	✓	✓	✓
2. Fakahoko 'o ha ngāue ki hono siviliví'í (due diligence) ke ta'ofi, fakasi'isi'í mo solova 'a e tō'onga fakapōpula fakaeonopooni mo e pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue 'e he ngaahi kautaha Nu'u Silá 'a ia 'oku hoko ko e kautaha tefito pe kautaha ma'u mafai pe 'i ai honau mafai pule'í mahu'inga.	✓	✓	✓
3. Fakahā 'a e ngaahi sitepu 'oku nau fakahoko ke ta'ofi 'aki 'a e: <ul style="list-style-type: none"> tō'onga fakapōpula fakaeonopooni 'i he 'enau ngaahi ngāue'angá mo e ngāue 'oku fakafehokotakí fakavaha'a pule'angá, mo e tō'onga fakapōpula fakaeonopooni mo hono pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue 'i he 'enau ngāue'angá mo e ngāue 'oku fakafehokotakí fakalotofonúá. 		✓	✓
4. Fakahoko ha ngāue ki hono siviliví'í ke ta'ofi, fakasi'isi'í mo solova 'a e tō'onga fakapōpula fakaeonopooni 'i he 'enau ngaahi ngāue'angá mo e ngaahi ngāue 'oku fakafehokotakí fakavaha'apule'angá , mo e tō'onga fakapōpula fakaeonopooni mo hono pā'usi'í 'o e tokotaha ngāue 'i he 'enau ngaahi ngāue'angá mo e ngaahi ngāue 'oku fakafehokotakí fakalotofonúá .			✓

Kuo fa'u 'a e ngaahi fokotu'utu'u ko 'eni ke nau fakatupu ha ola lelei fakalūkufua, kau ai 'a e:

- Ongo'í pau'ia 'a e kau konisiumá 'oku 'ikai ngaohi 'a e ngaahi koloa mo e sēvesi 'oku nau faka'aonga'í 'i ha founa 'oku fekau'aki mo ha pā'usi'í fakangāue.
- 'E lava ke ngāue 'a e ngaahi pisinisi 'i ha tu'unga 'oku faaitatau, 'a ia 'oku 'ikai fakasi'isi'ia ai 'a e ngaahi tu'unga fakangāue ma'á e kau ngāue ke tu'usi 'a e fakamolé. 'E to e fakaivia foki 'e he laó 'a e tu'unga 'iloa fakavaha'apule'anga 'o Nu'u Silá pea fakafaingofua'í ai 'a e hokohko atu 'a e fefakatau'aki 'etau ngaahi pisinisi mo e toenga 'o māmaní.
- 'E tokanga'í ai 'a kinautolu kuo uesia mo fakaakeake mei ha pā'usi'í fakangāue 'aki ha founa 'oku taau mo ha founa fakangeieia mo faka'apa'apa foki.

Ko e hā 'a e siviliví'í fakapotopoto 'e fiema'u ke u fakahoko?

'Oku 'i ai ha ngaahi founa kehekehe 'e lava ke fakahoko ke ta'ofi mo fakasi'isi'í 'aki ha ngaahi me'a kuo 'ilo'í 'e ala hoko ai ha matu'utāmaki (risks). 'E makatu'unga 'a e ngāue 'oku tuha ke fakahokó 'i he ngaahi tūkungá, ka 'e lava ke kau ai, 'o fakatā'aki 'a e:

- toutou savea'í 'a hono faka'aonga'í 'e he ngaahi ngāue 'oku fakafehokotakí 'o ha founa ke vakai'í 'aki 'enau tu'unga lavame'a 'i hono malu'í 'o e totonu 'a e tangatá mo e ngaahi tu'unga fakangāue
- fakamafai'í ha ngaahi ngāue faka'ātita tau'atāina 'a hono fakakakato 'e he ngaahi ngāue 'oku fakafehokotakí 'a e ngaahi totonu 'a e tangatá mo e tu'unga fakangāue
- fokotu'u ha ngaahi founa ma'á e kakai 'i he founa ngāue 'a ha kautaha pe ngāue 'oku fakafehokotakí ke nau lipooti fakahangatonu ai ha'anau ngaahi hoha'a ki he kautahá
- ako'í 'a e ngaahi kautaha fakatau atu 'o e koloá, mo e kau ngāue 'i he 'enau ngaahi ngāue 'oku fakafehokotakí, fekau'aki mo e ngaahi totonu mo e ngaahi fatongia 'oku kaunga ki ai.

Ko e hā 'a e me'a 'okú ke kumi fakakaukau ki ai?

'E kaunga 'a e ngaahi fokotu'u ko 'eni ki he tokotaha kotoa pē 'i Nu'u Silá ni. 'Oku mau loto māfana ke ma'u mai ha fakakaukau mei he ngaahi tafa'aki kotoa pē fekau'aki mo e ngaahi me'a ni:

- 'Okú ke pehé 'oku fiema'u ke solova 'e Nu'u Sila 'a e palopalema ki he tō'onga fakapōpula fakaeonopooni 'i he ngaahi ngāue 'oku fakafehokotakí, pea kapau ko ia, 'e anga fēfē ha'atau fai ia?
- 'E anga fēfē ha'ane kaunga kiate koe?